

Ж.С.Шукенова

Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің,

«Құқықтану»

кафедрасының аға оқытушысы, заңтану магистрі

Н.А. Дуйсенбай

Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің «Филология,

тарих және құқық» факультетінің 1 курс студенті

Конституцияның үстемдігі және конституциялық патриотизм

Мемлекет және құқық теориясында әлемдік қоғамдастықтың жаңа мүшесі пайда болуы ғана емес, оны жария ету мен заңды түрде ресімдеудің нысандары мен тәсілдері де маңызға ие, өйткені сол арқылы ол бұдан былай мемлекет ішінде және халықаралық деңгейде танылады. Осы тұрғыдан алғанда, заң әдебиетінде кейбір мемлекеттердің және түрлі төңкерістер, революциялар арқылы өздерінің діттеген мақсаттарына жеткен олардың билеушілерінің заңдылығы мен танылуы мәселелеріндегі қайшылықтар туралы біршама пікірлерді кездестіруге болады. Біздің Мемлекет басшымыз бұл мәселелерге әрқашан асқан мұқият қарайды. Осы бір алмағайып кезеңде Елбасы жаңа Қазақстанды құру процесі тек қана құқық шеңберінде, мемлекеттілік танылуының әлемдік тәжірибесін және еліміздің ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып іске асырылуын маңызды міндет деп санады. Бұл мақсат орындалды да. 1993 жылы Қазақстан Республикасының келісімге негізделген және өтпелі сипаттағы алғашқы Конституциясы, ал 1995 жылы жалпы халықтық референдум арқылы қазір қолданыстағы Конституция қабылданып, ол егемендікті заңды түрде ресімдеу процесін толық аяқтады және адамды, оның өмірін, құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттің ең қымбат қазынасы деп жария етті. Осы жылдар ішінде Қазақстан егеменді және мемлекеттің барлық

атрибулттары бар, тең құқылы мемлекет ретінде орнады, ғасырлар бойы халқымыз армандаған қазақстандық мемлекеттілікті қайта жаңғырту миссиясы табысты орындалды. Қазақстан әлемнің бәсекеге неғұрлым қабілетті 50 елінің қатарына енді. Бүгінде «Қазақстан-2050» Стратегиясының басты мақсаты - неғұрлым дамыған 30 елдің қатарына кіруді көздеп, ілгері жылжуда. - Ата Заңымыздың ардақталуының бір сыры, онда адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының бәрінен жоғары тұруы деп түсінеміз. Осы орайда Қазақстанның жүргізіп отырған конституциялық саясатының дұрыстығына ешқандай күмән болмаса керек. Соңғы кездері конституциялық патриотизм туралы жиі айтылады.

Жалпы Мемлекет басшысы бірнеше рет атап өткендей, құқық үстемдігі мен құқықтық тәртіп, жалпыға ортақ заңға бағынушылық және қауіпсіздік, бостандық пен жауапкершілік оның негізгі қағидаттары болып табылады. Мемлекеттіліктің құқықтық көрінісі ретінде Конституция әркез мемлекет тарапынан ғана емес, қоғам тарапынан да қолдауға мұқтаж. Осы жылдар ішінде мемлекеттік қызметшілердің де, азаматтардың да құқықтық санасында үлкен өзгерістер болды. Соның нәтижесіндей, соңғы уақытта теория мен практикада «конституция» және «конституциялық патриотизм» деген ұғымдардың арақатынасын зерттеуге көңіл көбірек бөлінуде.

Грек тілінен аударғанда патриот сөзі Отан, атажұрт дегенді білдіреді. Патриотизм атажұртқа деген сүйіспеншілікті, оған адалдықты, жан-тәнімен қызмет етуді көздейді. Түрлі әдебиетте патриотизмнің түрге бөлінуі мен жіктелуін кездестіруге болады: мемлекеттік патриотизм, азаматтық патриотизм, ұлттық патриотизм, әскери патриотизм және т.б. Бұл көрсетілген патриотизм түрлерінің әрқайсысының ортақ белгілері бар. Біз қарастырып отырған патриотизм түріне келер болсақ, Конституциялық патриотизм ұғымы бүкіл ұлтты біріктіретін, «құқық» және «азаматтық» ұғымдарына негізделетін патриотизмнің моделі деп тұжырымдалған болатын. Конституциялық патриотизм дегеніміз - конституцияда белгіленген, жалпыға ортақ және жұрттың бәрі мойындайтын қағидаттарға негізделген патриотизм; мемлекет

азаматтары демократиялық құндылықтар мен адам құқықтарын қабылдау арқылы өзара байланыста болатын патриотизм идеологиясының түрі, мемлекеттік-құқықтық құндылықтарды мойындау, қамтамасыз ету, қорғау және сақтауға бағытталғандығын білдіретін конституциялық сипаттама; құқықтық мемлекет құндылығының негізі және т.б.

Конституцияның 1-бабының 2-тармағында Республика қызметінің түбегейлі қағидаттарына қазақстандық патриотизм де жатқызылған. Біздің пікірімізше, конституциялық патриотизм қазақстандық патриотизмнің бір түрі, бір бөлігі. Ал оның тұжырымдамасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясына негізделген. Жуырда Қазақстан халқы Ассамблеясының сессиясында қабылданған Патриоттық актіде Мәңгілік Елдің жеті тұғырлық негізі баса атап өтілді, олар: Тәуелсіздік және Астана; Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім; Зайырлы мемлекет және Жоғары руханият; Инновация негізіндегі тұрақты Экономикалық өсім; Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы; Тарихтың, Мәдениет пен Тілдің ортақтығы; Ұлттық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпы әлемдік және өңірлік проблемаларды шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы. Осы жеті тұғырдың әрқайсысының мықты конституциялық іргетасы бар.

Мәселен, Конституцияның 2-бабының 2 және 3-тармақтарында Республиканың егемендігі оның бүкіл аумағын қамтиды, Қазақстанның елордасы Астана қаласы болып табылады, деп бекітілген. Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады. Республика қызметінің түбегейлі қағидалары, атап айтқанда, қоғамдық татулық пен саяси тұрақтылық, бүкіл халықтың игілігін көздейтін экономикалық даму болып табылады. Әркімнің еңбек ету бостандығына, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауына, кәсіпкерлік қызмет еркіндігіне және өз мүлкін кез келген заңды кәсіпкерлік қызмет үшін еркін пайдалануға құқығы Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамының идеялары іске асуы үшін қызмет атқарады. Конституцияның 8-бабында Қазақстан Республикасы халықаралық құқықтың қағидалары мен нормаларын құрметтейді, мемлекеттер

арасында ынтымақтастық пен тату көршілік қарым-қатынас жасау, олардың теңдігі мен бір-бірінің ішкі істеріне араласпау, халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу саясатын жүргізеді, қарулы күшті бірінші болып қолданудан бас тартады, деп баян етілген.

Жаппай заңға бағыныштылық конституциялық патриотизм қағидасының дәйегі ретінде Негізгі Заңның 34-бабында бекітілген, оған сай әркім Конституцияны және заңдарды сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, абыройы мен қадір-қасиетін сыйлауға міндетті. Әркім Республиканың мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге міндетті. Осылайша, конституциялық патриотизм мен қазақстандық патриотизм тұтас және бөлік ретінде бір-бірімен үйлесіп, көбінесе бір конституциялық құндылықтарға негізделеді. Мәселен, құқықтық айқындылықтың өлшемі ретінде мыналар белгіленген: заңнаманың, сот шешімдерінің қолжетімділігі, заңдардың тұрақтылығы мен дәйектілігі, заңның кері күші болмауы, «қылмыс болмаса, жаза да болмайды» деген қағидаттың заңда болмауы, жазасын өтеген бір қылмыс үшін қайталап жауапқа тартуға тыйым салу. Ең маңыздысы, бақылау тізімінде қандай да болсын елдің халқы толығымен заң үстемдігі қағидасының іске асырылуына жауаптылығын сезінгенде ғана ол сәттілікпен іске асырылады деп ерекше атап өтіледі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1995ж. 30 тамыз, өзгертулер мен толықтырулармен бірге 7 қазан 1998 жылғы, 21 мамыр 2007 жыл, 2011 жыл 2 ақпандағы ҚР Конституциясы 30.08.95ж 10.03.2017ж №254.
2. Интернет ресурс http://www.inform.kz/kz/konstituciyanyn-mani-men-manyzy_a2785605
3. Интернет ресурс <http://www.inform.kz/kaz/article/2943306>